

ТАҚРИЗ

ба диссертатсияи Аслонова Гулрухсор Наимҷоновна дар мавзуи «Хусусиятҳои типологии воҳидҳои фразеологии исми дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.20 – Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқоисавӣ.

Фразеология яке аз бахшҳои бисёр ҷолиби забоншиносӣ ба ҳисоб рафта, тамоми ибораҳову таркибҳои рехтаву устуворро, ки дар умум «воҳидҳои фразеологӣ» ном мебаранд, меомӯзад. Воҳидҳои фразеологӣ ганҷинаи бебаҳои забон мебошанд. Онҳо ибораҳои тайёранд, ки дар низоми луғавии забон холигиҳои мавҷударо «пур» мекунанд.

Забон бидуни ибораҳои фразеологӣ – оби бенамакест. Сухани ори аз ибораҳои фразеологӣ аз ҳад сахеҳ ва гоҳо хушку холи менамояд. Истифодаи онҳо ба сухан ҷаззобият ва фасоҳати махсус медиҳад. Нақши онҳо дар ҳадафрас, ғанӣ, дилчасп ва пуробуранг намудани асарҳои бадеӣ низ бузург аст. Аз ин ҷост, ки ба омӯзиши вижагиҳои ибораҳои рехтаву устувор забоншиносон тавачҷуҳ зоҳир намудаанд.

Ҳоло дар радифи таҳқиқи масъалаҳои низоми фразеологии як забон, таҳлилу баррасии муқоисавии воҳидҳои фразеологии ду ва ё зиёда забонҳо аҳамияти бештаре касб намудааст. Феълан таҳқиқи қиёсии воҳидҳои фразеологӣ дар марҳалаи рушд қарор дошта, масъалаҳои мухталифи низоми фразеологии забони тоҷикӣ дар муқоиса бо дигар забонҳо пайваста мавриди таҳқиқи омӯзиш қарор гирифта истодаанд.

Алҳол дар забоншиносии тоҷик як қатор корҳои арзишманди илмӣ, ба масъалаҳои гуногуни фразеологияи муқоисавӣ бахшидашуда ба назар мерасанд. Аммо новобаста ба ин, масоили зиёде мавҷуданд, ки бояд аз нигоҳи муқоиса пажӯҳиш шаванд.

Диссертатсияи Аслонова Гулрухсор Наимҷоновна дар мавзуи «Хусусиятҳои типологии воҳидҳои фразеологии исми дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ» аз ин қабил таҳқиқоти мубрамест, ки ба яке аз масъалаҳои актуалии фразеологияи муқоисавӣ бахшида шудааст.

Диссертатсияи мазкур ба масъалаи муайян намудани хусусиятҳои типологии воҳидҳои фразеологии исми забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ таҳия шудааст. Ҳадафи асосии таҳқиқот, кашфи хусусиятҳои сохторӣ ва луғавию маъноии воҳидҳои фразеологии исми забонҳои муқоисашаванда ба ҳисоб меравад. Бояд гуфт, ки мавзуи мазкур бори аввал дар илми забоншиносии муосир таҳқиқ мешавад, зеро то ҳол ин навъи воҳидҳои фразеологӣ аз нигоҳи муқоиса омӯхта нашудааст.

Диссертатсия аз феҳристи ихтисораҳо ва аломатҳои шартӣ, муқаддима, се боб, фаслҳо, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот, рӯйхати адабиёт ва интишороти довталаб оиди мавзуи таҳқиқшаванда таркиб ёфтааст.

Дар муқаддима мубрамии мавзуи интихобгардида асоснок гардида,

дараҷаи омӯзиши он ва мақсаду вазифаҳои пешгузошта тавзеҳ ёфтаанд. Ҳамчунин, объекту предмети таҳқиқот, асосҳои назариявӣ амалии он, навгонии илмӣ таҳқиқот, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳамияти назариявӣ амалии таҳқиқот, дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот, мутобиқати диссертатсия бо шиносномаи ихтисоси илмӣ, саҳми шахсии доктараби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот, тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия, интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия, дар умум ҳамаи бандҳои муқарраршудаи он шарҳ дода шудаанд.

Боби якуми диссертатсия «**Асосҳои назариявӣ таҳқиқи воҳидҳои фразеологӣ дар забоншиносӣ**» ном гирифтааст, ки нигоҳест ба таърихи назарияи фразеология, рушди омӯзиши он, саҳми забоншиносони ватаниву хориҷӣ дар пажӯҳиш ва инкишофи ин соҳаи забоншиносӣ. Муаллиф дар ин қисмати кор таҳқиқоти ба илми фразеология бахшидашударо мавриди омӯзиш қарор додааст.

Ин бахши диссертатсия маълумотҳои муҳимро фарогир буда, аз шарҳи асарҳо бармеояд, ки диссертант адабиёти фаровони илмиро ҷамъоварӣ ва мутолиа намудааст. Боби мазкур манбаҳои зиёд ва пурарзиши фразеологияро фаро гирифта, муҳаққиқ онҳоро мухтасар ва бо тартиб таҳлилу баррасӣ карда, хулосабарориҳои дуруст намудааст.

Дар қорҳои таҳқиқотӣ, ки ба баррасии ин ё он мушкилоти фразеология бахшида мешаванд, зарур аст, то ба таълифоти забоншиносон – фразеологҳо рӯй оварда шавад, зеро натиҷаҳои таҳқиқоти муҳаққиқони саршинос ва таҳлили ақидаҳои онҳо барои ба вуҷуд овардани нигоҳи тоза дар ҳалли ин ё он мушкилоти фразеологӣ заминаи хубе фароҳам хоҳад овард. Аҳамияти ин нуктаро дарк намуда, муаллиф кӯшидааст онро дар амал тадбиқ намояд ва ба он муваффақ низ гаштааст.

Таъкид кардан бамаврид аст, ки муаллиф фразеологияро як соҳаи мустақили забоншиносӣ шинохта, ин андешаро дар фасли дуюми боби аввал асоснок намудааст.

Дар боби дуюми диссертатсия «**Таҳлили сохтори грамматикӣ воҳидҳои фразеологии исмӣ дар забонҳои муқоисашаванда**» ва фаслҳои он шакли зоҳирӣ – сохтор ва таркиби воҳидҳои фразеологии исмӣ забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ таҳлил ва муқоиса шуда, аломатҳои ба ҳам монанд ва ё ба яке аз забонҳо хосашон дарёфту таъйин гардидаанд.

Воҳидҳои фразеологии исмӣ сохторан гуногунанд. Аз ин сабаб, диссертант онҳоро тасниф ва сипас қолаббандӣ намуда, шаклҳои асосӣ ва паҳншудаи онҳоро дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ нишон додааст. Ҳамин тавр, ҳамаи воҳидҳои фразеологии исмӣ забонҳои муқоисашаванда ба ду гурӯҳ: дучузъа ва бисёрчузъа тақсим шуда, дар 23 қолаб гурӯҳбандӣ шудаанд. Ҳамчунин, дар рафти қолаббандӣ, чузъҳои онҳо низ таҳлил гаштаанд.

Аз натиҷаи омӯзиши қолабӣ бармеояд, ки ҳамаи воҳидҳои фразеологии исмӣ дучузъаи забонҳои муқоисашаванда аз рӯйи тарҳҳои

ба ҳам монанд ба вучуд омадаанд. Номувофиқати қолабӣ бошад, бештар дар воҳидҳои фразеологии исми бисёрҷузъа мушоҳида мешаванд. Ҳамчунин, фарқият дар тартиби ҷойгиршавии ҷузъҳои воҳидҳои фразеологии исмӣ ва воситаи алоқаи онҳо вучуд доштанишон ошкор гардид.

Дар қорҳои забоншиносон омӯзиши сохтори воҳидҳои фразеологӣ ба таври мухталиф сурат гирифтааст. Дар рисолаи мазкур бошад, воҳидҳои фразеологии исмӣ аз рӯи принципи калимаи меҳварӣ гирдоварӣ ва қолаббандӣ гардидаанд.

Дар умум, таҳлили сохторию грамматикӣ воҳидҳои фразеологии исмӣ аз нигоҳи илмӣ дақиқ ва асоснок ба анҷом расонида шудааст.

Боби сеюми диссертатсия, ки «**Хусусиятҳои луғавию семантикии воҳидҳои фразеологии исмӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ**» ном гирифтааст, ба таҳқиқи луғавию маъноии воҳидҳои фразеологии исмӣ бахшида шудааст. Дар ин қисмати қор масъалаи хусусиятҳои маъноии воҳидҳои фразеологии исми забонҳои муқоисашаванда ба таври фарох баррасӣ гардидааст.

Зикр қардан ҷоиз аст, ки қисми зиёди захираи фразеологии забони тоҷикӣ ва англисиро воҳидҳои фразеологии асли ташкил менамоянд ва бар замми ин он қисми аз ҳама ҷолибу гуногунранги забонҳои муқоисашаванда ба ҳисоб меравад. Бо ҳамин матлаб Аслонова Г. боби сеюми диссертатсияро аз омӯзиши воҳидҳои фразеологии асли, роҳҳо ва сарчашмаҳои пайдоиши онҳо оғоз намуда, даҳ манбаи асосии баромадашонро нишон медиҳад.

Дар давоми мантикии баррасии воҳидҳои фразеологии исми асли масъалаи иқтибосҳои фразеологии забонҳои муқоисашаванда таҳқиқ гардидаанд. Маълум гашт, ки воҳидҳои фразеологии исми иқтибосӣ бо сабаб ва роҳҳои гуногун ба забонҳои тоҷикӣ англисӣ ворид шудаанд. Ҷолибаш ин аст, ки воҳидҳои фразеологии аз як забони мушаххас иқтибосшуда (аксаран бидуни тарҷума иқтибосшуда) бештар дар як услуб истифода мешаванд, ки ин нуктаро муаллиф зимни омӯзиши ин масъала муайян намудааст.

Омили сермаъношавӣ ва намудҳои алоқаи маъноҳои воҳидҳои фразеологии исми полисемантикӣ низ дар боби мазкур зикр шуда, хосиятҳои маъноӣ ва мавзӯии онҳо шарҳу тавзеҳ ёфтаанд.

Ҳодисаи муродифшавии воҳидҳои фразеологӣ падидаи ҷолиб маҳсуб ёфта, ин масъала дар як қатор қорҳо баррасӣ гардидаанд, аммо дарёфту муайян намудани муродифҳои фразеологӣ дар ҷаҳорҷӯбаи як нави мушаххаси он, яъне исми бори аввал аст. Фасли чоруми боби сеюм маҳз ба ҳамин масъала бахшида шуда, намудҳои муродифшавӣ, муродифҳои дохилизабонӣ ва байнизабонӣ, тобишҳои маъноии онҳо нишон дода шудаанд.

Масъалаи мутазодшавии воҳидҳои фразеологии исмӣ бошад, бо нигоҳи тоза ҳаллу фасл гардидааст. Омӯзиши ин масъала аз ҷузъ ба кулл сурат гирифтааст. Яъне, аввал мутазодшавии ҷузъҳои як воҳиди

фразеологӣ, баъд мутазодшавии маъноҳои як воҳиди фразеологии сермаъно, сипас мутазодшавии ду воҳидҳои фразеологии исмии як забони муқоисашаванда ва ниҳоят мутазодшавии ду воҳиди фразеологии исмии забонҳои тоҷикиву англисӣ.

Ҳамчунин, дар ин қисмати диссертатсия воҳидҳои фразеологии маҷозӣ таҳқиқ ва ба навъҳо тасниф гардидаанд. Навъҳои таснифшудаи он дар навбати худ таҳлили маъноӣ шудаанд.

Таҳлили луғавию маъноии воҳидҳои фразеологии исмии забонҳои муқоисашаванда дуруст роҳандозӣ шуда, муҳаққиқ дар ҳаллу фасли паҳлуҳои гуногуни он муваффақ шудааст.

Дар қисмати ҷамъбастии қор аз таҳқиқ ва таҳлили муқоисавии воҳидҳои фразеологии исмии забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ ҳулосабарорӣ карда шуда, пажӯҳиши мавзӯи мазкур дар дах банд натиҷагирӣ карда шудааст.

Рӯйхати адабиёти истифодагардида дар се бахш: адабиёти илмӣ, адабиёт ба забони хоричӣ, фарҳангҳо ва адабиёти бадеӣ оварда шуда, тартиби алифбой риоя гаштааст.

Автореферати диссертатсия муҳтавои асосии қори таҳқиқоти ро пурра инъикос намуда, натиҷаи таҳлилу баррасии мавзӯи мавриди назарро тавсиф менамояд.

Мақолаҳои нашршудаи муаллиф 9 ададро ташкил дода, аз он б-тояш дар маҷаллаҳои тақризшавандаи шомили феҳристи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъ расидаанд, ки муҳтавои қор ва мақсаду вазифаҳои таҳқиқотро пурра инъикос менамоянд.

Аслонова Г. дар таҳқиқи масъалаи хусусиятҳои типологии воҳидҳои фразеологии исмии забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ ҷиддӣ муносибат намуда, аз он сарсарӣ нагузаштааст, баръакс, ҳар як ҷанбаи мавзӯи мазкурро ба таври амиқу дақиқ омӯхтаву таҳлил намуда, онро бо далелу мисолҳо шарҳу тавзеҳ додааст.

Диссертатсия қори азишманди илмӣ буда, аҳамияти назариявӣ амалӣ дорад. Аз ҷумла, натиҷаи илмӣ диссертатсияи мазкур метавонад ҳамчун маводи илмӣ дар омӯзиши минбаъдаи масъалаҳои типологияи муқоисавии забонҳои тоҷикиву англисӣ, дар таълиму таҳияи дастурҳои таълимӣ аз ҷанбаи типологияи муқоисавӣ ва луғатшиносӣ, дар таҳияи рисолаҳои илмӣ равиши типологӣ-муқоисавидошта, ҳамчун маводи илмӣ аз ҷониби магистрантон, аспирантон ва унвонҷӯён ба қор бурда шавад ва маводҳои ҷамъоваришудаи он дар таҳияи луғатҳои фразеологӣ, дар тарҷумаи матнҳо, ки фарогири воҳидҳои фразеологии забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ мебошанд, истифода гарданд.

Сарфи назар аз дастовардҳо дар диссертатсия баъзе камбудиву хатогиҳо ҷой доранд, ки ислоҳи онҳо ба нафъи қор хоҳад буд:

1. Дар фасли якуми боби сеюм ҳангоми таҳлили барномаи воҳидҳои фразеологии исмии аслӣ дар банди «ё» воҳидҳои фразеологии исмии маҳсули офаридаи шоиру нависандагон намунаҳо оварда шудааст, аммо

бобати фразеологизмҳо аз суханронии сиёсатмадорону ходимони давлатӣ сарчашма гирифта мисоле оварда нашудааст.

2. Дар саҳифаҳои 88-89-и диссертатсия воҳидҳои фразеологии исми аз осори адибони англис В.Шекспир, В.Скотт, Ч. Диккенз ва дигарон сарчашма гирифта манобеъ нишон дода нашудааст.

3. Дар диссертатсия маъноӣ баъзе воҳидҳои фразеологии хоси маҳалҳо буда, тавзеҳ наёфтаанд (саҳ. 114, 120, 121, 127). Шарҳи онҳоро мо зарур мешуморем, зеро на ба ҳама мафҳуми ин қабати воҳидҳои фразеологӣ фаҳмоӣ.

4. Ба назари мо хулосаи бобҳо на бо рақамҳои римӣ (Хулосаи боби I, Хулосаи боби II, Хулосаи боби III), балки пурра иншо мегардиданд (Хулосаи боби якум, Хулосаи боби дуюм, Хулосаи боби сеюм) беҳтар мешуд.

5. Дар баъзе саҳифаҳои қор хатоҳои имлоӣ ва аломатҳои китобатӣ ба назар мерасанд (14, 17, 22, 61, 87, 88, 102, 106, 121...).

Эродҳои зикргардида ислоҳпазиранд ва арзиши илмӣ диссертатсияро ҳаргиз кошта намесозанд.

Ҳамин тавр, диссертатсияи Аслонова Гулрухсор Наимҷонова дар мавзӯи «Хусусиятҳои типологии воҳидҳои фразеологии исми дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ» ҷавобгӯӣ ҳама талаботҳои муқаррарнамудаи Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба таҳияи диссертатсияҳои номзадӣ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.20 – Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, киёсӣ ва муқоисавӣ мебошад.

Муқарризи расмӣ:

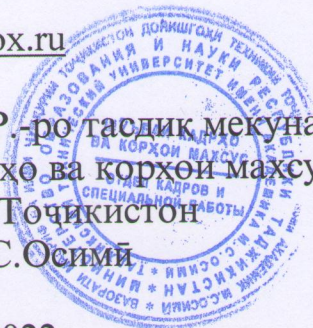
Номзади илмҳои филологӣ, муаллими калони кафедраи забонҳои Донишгоҳи техникаи Тоҷикистон ба номи академик М.С.Осимӣ

Камолова Гулрухсор
Рустамовна

Суроғаи муқарризи расмӣ:

734042, Ҷумҳурии Тоҷикистон
ш. Душанбе, хиёбони академикҳо Раҷабовҳо, 10
Тел.: (+992) 919941221
E-mail: gulrukhsor@inbox.ru

«Имзои Камолова Г.Р. -ро тасдиқ мекунам»
Сардори шуъбаи кадрҳо ва қорҳои махсуси
Донишгоҳи техникаи Тоҷикистон
ба номи академик М.С.Осимӣ

Шарипова Д.А.

«31» октябр соли 2022